

Prikrivanje šterntalskega zločina

Ivo Žajdela

Leta 2005 je policija ovadila Mitjo Ribičiča, drugega človeka Ozne, zaradi sodelovanja pri genocidnih dejanjih leta 1945. Sodišče je preiskavo proti njemu onemogočilo. Enako je bilo leta 2007 z Martinom Štorgljem.

V prejšnji številki *Demokracije* je bil objavljen daljši pogovor z generalno državno tožilko Barbaro Brezigar, v katerem je med drugim dejala: »V povezavi s kaznivimi dejanji zoper človečnost in mednarodno pravo naj povem, da me je pred nekaj dnevi vodja ptujskega tožilstva obvestil, da je bila po dolgih letih in trudu končno uvedena preiskava zaradi kaznivega dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo v zvezi s pobojem najmanj 200 ljudi v taborišču v Strnišču v Kidričevem poleti leta 1945. Zahtevo za preiskavo je preiskovalni sodnik nekajkrat zavrnil, sedaj pa je na podlagi tožilčevih pri-

tožb preiskava le uvedena. Obdolženec za ta kazniva dejanja je znan in tudi živ. Upam, da bo preiskava temeljito opravljena in hitro končana.« In kdo je obdolženec? Martin Štorgelj, leta 1945 šef Ozne na območju Ptuja in šef koncentracijskega taborišča Šterntal (danes Kidričevo).

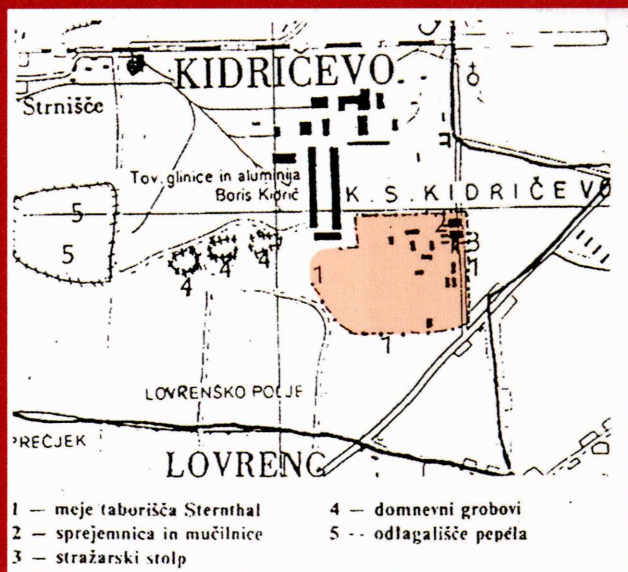
Šterntal kot morišče Franc Predikaka iz Strnišča je bil po vojni v službi kot skladiščnik na železniški postaji v Kidričevem (Šterntal). V pogovoru za *Štajerski tednik* februarja 1998 je med drugim dejal, da je bilo taborišče v Šterntalu po vojni (barake so za taborišče že med vojno uporabljali Nemci) ob tovarni glinice

in aluminija: »Ko pridete mimo vhoda, takoj levo v smeri proti Apačam in Lovrencu – tam nekje, kjer sta zdaj nova hala A in livarna, tam je bilo največ lesenih barak.« Dodal je, da je bilo poveljstvo taborišča po vojni v stavbi nekdanje pošte, ki še zdaj stoji v naselju II in ga domačini še danes imenujejo Taborišče. Dejal je, da so se po vojni v tem taborišču »dogajale grozote, da so ljudi mučili, pretepali, puščali v neznosnih razmerah, brez hrane in vode, da so mnogi umrli, mnoge pa so tudi sami likvidirali«. O umorih jetnikov pa, da so jih »od tri, štiri ali pet peljali v gozd, kjer so si morali skopati grobove. Zvečer so jih 'pokopa-

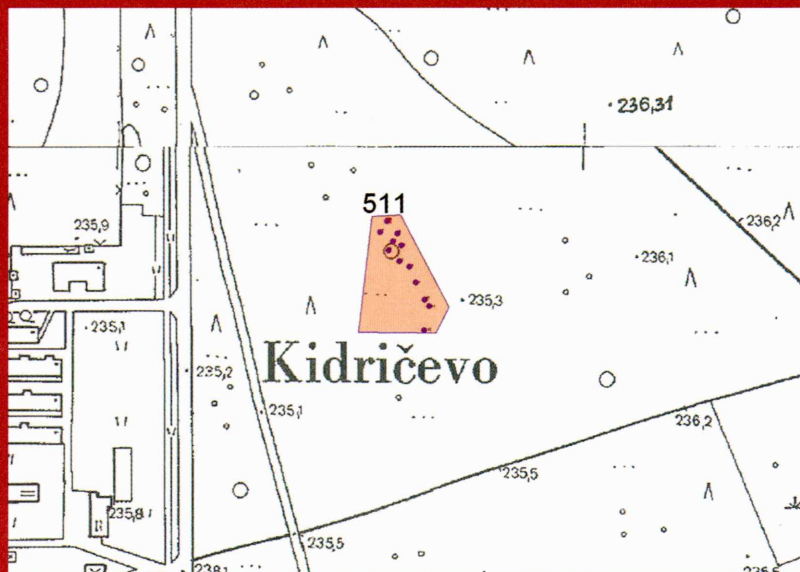
li' in drugi jetniki so jih morali zakopati. Ti so jih včasih zakopali preplitvo ali preslabo. Spominjam se – in nisem bil edini –, ko sem v gozdu grabljal steljo za kravo, sem večkrat naletel na kakšen prst, roko ali dele telesa, ki so ga verjetno raztrgale lisice in jih prenašale za hrano.«

Ovadbina Martina Štorglja To, da so na območju nekdanjega taborišča Šterntal pri Kidričevem v Šterntalskih šumah množična grobišča, se je ves čas vedelo in je bilo vsem, ki so se po letu 1990 ukvarjali z odkrivanjem komunističnih zločinov, splošno znano. Zaradi tega so aprila 2006 s Policijske uprave Maribor posla-

Skica taborišča Šterntal v sedanjem Kidričevem

Lega grobišč v Kidričevem, najdenih leta 2007

li na Okrožno državno tožilstvo na Ptujju ovadbo zoper Martina Štorglja – živi v Portorožu in je danes star 86 let –, leta 1945 šefa Ozne za ptujsko območje in hkrati šefa koncentracijskega taborišča v Strnišču (Šterntalu). To je bila druga ovadba proti nekdanjemu visokemu oficirju Ozne; prvo je policija v okviru akcije Sprava, ki jo vodi kriminalist Pavel Jamnik, sprožila proti Mitji Ribičiču, vendar jo je ljubljanska preiskovalna sodnica zavrnila oz. preprečila preiskavo.

19. septembra 2006 je okrožni državni tožilec na Ptujju Peter Čibej proti Štorglju podal zahtevo za sodno preiskavo zaradi kaznivega dejanja vojnega hudodelstva zoper civilno prebivalstvo po 1. odstavku 374. člena Kazenskega zakonika Republike Slovenije. Ovadba je temeljila na podatku, naj bi bili v taborišču Šterntal od maja do septembra 1945, v času, ko ga je vodila Ozna oz. njen šef Martin Štorgelj, ubili okoli 200 taboriščnikov, za smrt katerih naj bi bil kot šef taborišča (soorganizator) odgovoren.

Sondiranje grobišč Medtem se je vladna komisija za preiskavo prikritih povojnih grobišč odločila, da bo preverila zbrane podatke o grobiščih pri Kidričevem

V Kidričevem, kjer je bilo povojno komunistično koncentracijsko taborišče Šterntal, še vedno častijo revolucionarja Borisa Kidriča.

s sondiranjem. Z ročnimi izkopi so začeli 15. septembra 2006. Izkopali so sedem sond, vendar v nobeni niso našli človeških posmrtnih ostankov, pregnalo pa jih je tudi deževje. Štorglja je preiskovalna sodnica Okrožnega sodišča na Ptujju Milena Vajda poklicala na zaslišanje januarja 2007, vendar na njena vprašanja ni želel odgovarjati, na zaslišanju je bil manj kot petnajst minut. Pozneje je v kratki pisni izjavi zanikal kakršno koli povezavo z dogodki v taborišču Šterntal.

Vladna komisija za prikrita grobišča se je po »neuspehu« iz novembra 2006 odločila, da bo isto območje, za katerega je imela verodostojna pričevanja, da so bile tam zakopane umorjene žrtve iz taborišča Šterntal, znova sondirala, vendar tokrat temeljiteje. Dela so se lotili 24. septembra 2007 in si pomagali z majhnim rovokopačem mariborskega pogrebnege podjetja. Ob Tovarniški cesti pri Kidričevem, v gozdu nasproti vhoda v povojno komunistično koncentracijsko taborišče Šterntal, so izkopali 21 sond in kar v šestnajstih naleteli na človeške kosti. Takoj ko so naleteli na človeške kosti, so nehali izkopavati in morda tudi zato niso naleteli na človeške lobanje. Da je šlo za človeške kosti, je potrdila strokovnjakinja biologinja in antropologinja dr. Petra Leben Seljak. Potrdila je najdbo najmanj 16 oseb različnega spola in tudi čas njihove smrti, ki se ujema s časom povojnih pomorov, kar očitajo

obdolženemu Štorglju. Izkopavanja si je ogledal tudi okrožni državni tožilec in vodja tožilstva na Ptujju Milan Birsa in že po dveh dneh prejel tudi poročilo o ugotovitvah pri sondiranju. Na podlagi teh podatkov je preiskovalnemu sodniku na Ptujju podal predlog za ekshumacijo (celotni izkop) človeških kosti, kar bi pomenilo tudi sodelovanje sodnomedicinskih izvedencev, ki bi pomagali ugotavljati identiteto in pripadnost tam zakopanih žrtev. Predlog je sodil v okvir že vložene zahteve za preiskavo oz. za njeno dopolnitev zoper obtoženega Martina Štorglja iz Portoroža. Preiskovalni sodnik je preiskavo množičnega zločina preprečil.

Soodgovornost sodnikov Zunanirazpravni senat Okrožnega sodišča na Ptujju je oktobra 2007 zahtevo tožilstva o preiskavi zoper Štorglja zavrnil. Ker se vodja Okrožnega državnega tožilstva na Ptujju Milan Birsa s tem ni strinjal, je vložil pritožbo na Višje sodišče v Mariboru, v njej pa predlagal vnovično preiskavo, izkop in identifikacijo človeških ostankov na območju nekdanjega taborišča Šterntal. Višje sodišče v senatu treh višjih sodnikov je julija 2008 pritožbi prislusnilo in sklep Okrožnega sodišča na Ptujju razveljavilo, zadevo pa vrnilo v novo odločanje. Čas pa teče. Tega so se poleg večine drugih vpletenih sodnikov in tožilcev najbolj zavedali predstavniki zunajrazpravnega senata

Okrožnega sodišča na Ptujju, ki so oktobra 2007 zavrnilo zahtevo tožilstva za preiskavo zoper nekdanjega oznovca in šefa taborišča Šterntal Martina Štorglja. Njihova odločitev je bila skrajno sporna in skrajni čas bi že bil, da bi ljudje za tovrstna dejanja začeli tudi kazensko odgovarjati. Zavevno so namreč z močjo svojih položajev (kot člani sodnega senata) onemogočili preiskavo. Komaj preiskavo!

Ribičičevi branilci Že pred tem so to storili njihovi kolegi v Ljubljani proti Mitji Ribičiču. 13. maja 2005 je policija zaradi suma genocida leta 1945 na tožilstvo podala kazensko ovadbo proti Mitji Ribičiču, leta 1945 visokemu funkcionarju Ozne, komunistične politične policije, ki je po Sloveniji organizirala in vodila množične pomore vojnih ujetnikov in mnogih civilistov, ki jih je pred tem preprosto ugrabila. Kriminalist Pavel Jamnik, vodja akcije Sprava, je namreč pred tem v Arhivu Slovenije odkril register pripornikov, v katerem je polovica od 12.000 oseb vpisana s soglasjem Mitje Ribičiča oziroma z »glasom mape tovariša majorja Mitje«. Med okoli 6.000 osebami, poleg katerih je napisana opomba o »tovarišu majorju Mitji«, naj bi bilo 234 oseb, ki naj bi bile žrtve povojnih pomorov. Iz tega je kriminalist Jamnik ugotovil, da obstaja med temi žrtvami in Ribičičem pravno dokazljiva povezava. 5. oktobra 2005 je preiskovalni ▶

S sondiranjem 24. septembra 2007 potrjeno grobišče pri Kidričevem (foto Pavel Jamnik)

► sodnik ljubljanskega okrožnega sodišča zavrnil predlog vrhovnega državnega tožilca Andreja Polaka, naj v zadevi Ribičič opravi preiskovalna dejanja. V začetku novembra je preiskovalna sodnica predlog vrhovnega tožilca še drugič zavrnila.

5. junija 2006 je Ribičič z odvetnikom Petrom Čeferinom vendarle stopil pred preiskovalno sodnico ljubljanskega sodišča, pred katero pa se ni zagovarjal, ampak le prebral svojo izjavo. Prič, ki jih je predlagalo tožilstvo za zaslišanje, preiskovalna sodnica Marjutka Paškulin ni želela zaslišati. V začetku julija 2006 je zunajobravnavni senat ljubljanskega okrožnega sodišča zahtevo za preiskavo v zadevi Ribičič dokončno zavrnil z obrazložitvijo, da tožilstvo nima zadostnih dokazov o utemeljenosti suma zoper Ribičiča.

Ribičič in Šterntal V začetku junija 1945 je bil Mitja Ribičič na območju Maribora. 13. junija je poslal svojemu šefu, načelniku Ozne Ivanu Mačku - Matiji pismo, v katerem je zapisal, da je našel primeren logor v velikosti 7 kv. km, »ki po oceni sprejme najmanj 20.000 do 25.000 Švabov«. Ribičič je torej »našel« taborišče Šterntal. Ko je mariborski odvetnik Dušan Ludvik Kolnik leta 1998 proti njemu vložil ovadbo zaradi genocida nad prebivalci nemške narodnosti v Sloveniji, se je celo izgovarjal: »S Strniščem nisem imel nobene zveze ...« (7D, 20. maj 1998, str. 13). V taborišče Strnišče so namreč zapirali slovenske Nemce. Dejal je celo, da bi po 21. novembru 1944 »težko storil kaj takega«, kar mu je očitala Kolnikova ovadba, saj ga od 1. oktobra 1944 do 3. maja 1945 ni bilo v Sloveniji. V tem času je bil na »šolanju« na Stalinovi šoli NKVD v Moskvi. Verjetno se tam v tistem času niso učili pismic ... Skratka, po 3. maju 1945 je bil drugi človek slovenske Ozne in v tej funkciji od 3. maja 1945 pa do petdesetih let odgovoren za mnoge zločine, ki jih je storila

ta udarna pest slovenske partije. Mnogi zločini so najhujši mogoči zločini: zločini proti človečnosti in genocidna dejanja.

Ribičiča je 18. julija 2000 tožil tudi Ludvik Rajšp zaradi sodelovanja pri umoru skupine partizanov 4. januarja 1944 na kmetiji Urbanc nad Lehnem na Ribniškem Pohorju. Šlo je za strahoten zločin, Ribičič je bil takrat kot najvišji partijski (politični) funkcionar na kraju zločina, »zadeva« pa je kasneje dobila ime »pohorska afera«. Rajšp, sin Ludvika Rajšpa iz Cogetincev, ene od žrtev na Lehnu, je bil zaradi tožbe proti Ribičiču kaznovan, saj

je sodnica slovenjgraškega okrožnega sodišča Marija Pristovnik kazenski postopek konec leta 2006 ustavila, Rajšpu pa naložila plačilo visokih sodnih stroškov.

Izzivljanje nad Levstikom

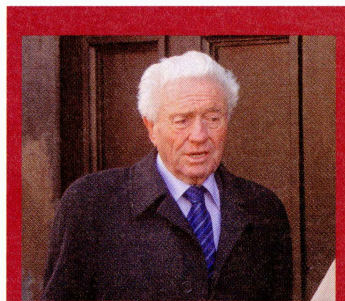
Eden najbolj črnih in sramotnih dni za postkomunistično sodstvo je bil 15. junij 2001, ko je senat Okrožnega sodišča v Ljubljani, ki mu je predsedovala sodnica Tatjana Skubic, po dolgotrajnem sodnem procesu (svojevrstnem trpinčenju) obsodil nekdanjega domobranca Vinka Levstika na 12 let zapor. Sodba je bila deležna dveh pritožb na višje sodišče: prvo sta napisala Levstikova odvetnika, drugo, ki je obsegala kar 69 strani in še 20 strani pisnih prilog, pa je vložil sam Levstik. 3. oktobra 2002 je senat višjega sodišča sodbo razveljavil. A kako je to storil? Njegova razveljavilna oz. oprostilna sodba je bila dokončna. Sodbe prve stopnje ni razveljavil in je s svojo obrazložitvijo ni poslal v vnovično sojenje na prvi stopnji, kot je to v navadi, ampak je izdal dokončno oprostilno sodbo. Zakaj se je ta izjema zgodila v primeru Levstik? Iz zelo preprostega razloga. Ker je očitno šele po obsežni Levstikovi pritožbi na obsodilno sodbo nekemu na ljubljanskem sodišču postalo jasno, da so sodniki (in tožilci) zelo dolgo rili daleč onstran Rubikona. Da so se izzivljali nad človekom. Politično-ideološko izzivljali. Ali rečeno drugače, da so se rdeči sodniki (in tožilci) še kar naprej, pa čeprav je bil komunistični režim poražen že

enajst let prej, še kar naprej norčevali iz ljudi, jih vlačili po sodiščih, da so rdeči novinarji lahko leta in leta na veliko pisali, kako sodijo nekdanjemu domobranecu za vojne zločine; kazali so na domobrance, da so prikrivali zločine komunistov in njihovih partizanov. Po oprostilni sodbi sem javno pozval profesorje na pravni fakulteti, da vzamejo sodni dosje Levstik v roke, ga preučijo in potem svojim študentom, prihodnjim sodnikom, pokažejo, kako sramotno se je obnašalo komunistično sodstvo še deset let po demokratizaciji. Dvomim, da je kateri od profesorjev pogledal Levstikov primer.

Zakaj tu omenjam sodno gonjo proti Levstiku? Zato, da opozorim, da so rdeči sodniki na veliko in na dolgo sodno mrcvarili nekdanjega domobranca, da pa so nekdanji komunisti zanje nedolžne ovčke, ki ne smejo priti niti v preiskovalno fazo sodnega postopka. Povedano drugače, branijo strahotne zločine, ki so jih komunisti storili zoper človečnost na ozemlju Slovenije v času druge svetovne vojne in v letih po njej. Kdor brani zločinca, pa je, kazenski zakonik to dejanje jasno opredeli, sam hudodelec.

Zavadlav o Šterntalu Zdenko Zavadlav je bil takoj po vojni namestnik načelnika Ozne v Mariboru. V svoji prvi knjigi spominov *Iz dnevnih zapiskov mariborskega oznovca* (Maribor, 1990) je taborišče Šterntal opisoval v dveh poglavjih. Najprej v prvem *Taborišče Šterntal* o svojem obisku taborišča, ko je prišel zaslišati dva ujetnika: »Pogledam v kuhinjo in jedilnico, kjer nekateri prav in gneči jedo neko vodenno smrdčo brozgo iz različnih porcij. Je namreč čas kosila. Iz barak s taboriščniki neznansko smrdi, zato rajši ne stopim vanje. Videti so strašno natlačene, ob vhodih je nekaj žensk in otrok. Vsi skupaj so videti zelo preplašeni, še bolj, ko me zagledajo v oznovski uniformi.

Sprehodim se med barakami, ko zaslišim petje Hej, brigade, hitite! Kako to – v taborišču? Zagledam kolono taboriščnikov, ki v peterostopih prihaja po poti od barak proti jedilnici. Taboriščniki

Martin Štorgelj odhaja z »zaslišanja« pred preiskovalno sodnico januarja 2007 (foto: S. Bizjak/Večer).

Nekdanji razpiti oficir Ozne Mitja Ribičič 5. junija 2006 pred ljubljanskim sodiščem (foto: Bor Slana)

Izkopani človeški posmrtni ostanki iz enega od grobišč pri Kidričevem, žrtev komunističnega taborišča Šterntal (foto Pavel Jamnik)

pojejo, zraven pa gre nekaj knojevskih stražarjev. Med stražarji je tudi zloglasni maščevalni knojevec, ki so mu še mladoletnemu Nemci zažgali hišo s starši in brati vred. V rokah ima kol in tepe po glavi tiste, ki nočejo peti.«

Ozna in pomori V znamenitem poglavju *Transporti*, ki je edini spominski zapis kakega visokega oznovca z natančnim opisom pomora večjega števila ujetnikov, v tem primeru na Pohorju nad Hočami, je Zavadlav opisal pomor jetnikov na Pohorju: »Na Pohorju smo nocoj spet streljali! Temu pravimo transport! /.../ Sezname predlaganih za usmritev so prišli potrjeni iz ljubljanske Slavije /tam je bil sedež Ozne, kjer je 'uradovol' tudi njen 'podšef' Mitja Ribičič, op. I. Ž./, kot je to vpeljano. Tiste iz sodnih zaporov smo predlagali mi, tiste iz Šterntala pa komisija iz Slavije. Moramo hiteti, kajti vse takšno delo je treba opraviti pred sprejetjem ustave in ukinitvijo taborišč. Zadolžen sem za dogovor s Knojem o izvedbi operacije, Božo pa za določitev kraja ustrelitve. Knojevc iz mariborske brigade so šli na podlagi navodil, ki sem jih dobil od za to odgovornega pomočnika komisarja, izkopavat jame na izbrano mesto tam nekje na desni sredi poti na Pohorje, med Hočami in Mariborsko kočo.

Ustrelitve bodo zvečer. Naložena mi je skrb za transport za ustrelitev tistih, ki so za to namenjeni iz Šterntala. Malo se bojim, ker vem, da tam razsaja tifus. Zvečer se odpravimo tja s tovarnjaki. Opremljeni smo s plašči in zaščitnimi maskami. Ob dogovorjeni uri se bomo srečali pred sodnimi zapori in tam nas bo čakal knojevski vodič za določen kraj. Odgovarjam za transport, kot smo se dogovorili, in za organiziranje likvidacije.

Taborišče Šterntal. Upravnik in zdravnik, k sreči moj prijatelj Banjži iz Šoštanj, nočeta predati zahtevanih, in to zaradi

tifusa. Pojasnim jima, da bodo tako in tako ustreljeni. Popustita. S knojevc naložimo na dva tovarnjaka kakih šestdeset ljudi po seznamu. V glavnem so to Nemci in nekaj Štajercev. Tovornjaki, vezanje rok z žico, knojevsko stražarsko spremstvo.

V Mariboru se ustavimo pred sodnimi zapori. Tam že nalagajo na tovarnjake tiste iz zaporov. Vsi so zvezani z žico in ležijo na dnu tovarnjakov. Prevzamem transport. Zraven sta še Božo in Tine ter seveda še oficirji brigade mariborskega Knoja. Na tovarnjakih imamo akumulatorje s svetilkami in neogibne pletenke s konjakom. Za varnost in moralo! Peljemo se proti Hočam, potem zavijemo na Pohorje. /.../

Pomor na Pohorju Vzpenjamo se proti Pohorju. Tam nekje na polovici poti proti Mariborski koči zavijemo na desno. Pristanemo v temi, na nekakšni stranski cesti. Knojevska straža nas že čaka. Do izkopenega grobišča je treba iti peš. Knojevc razsvetlijo pot z akumulatorskimi svetilkami, nato kar pomečejo zapornike s tovarnjakov in nato marš proti izkopenemu grobu. Knojevski borci so vsi maščevalno nastrojeni, kajti Nemci so jim bili postrelili svojce in požgali domove. Zapornike prisilijo, da pojejo 'Deutschland, Deutschland über alles!'.

Strahoten prizor. Pot pod pohorskimi smrekami, razsvetljena z reflektorji, in besni knojevc s pojočimi zaporniki. Ali je to res tisto, za kar smo se borili? Pridemo pred jamo. Slačenje zapornikov, da jih ne bi bilo mogoče identificirati. Ko se slačijo, jim odvežejo roke, nato pa jih spet zavežejo. Presune me, ko vidim še mladoletno hčerko nemškega funkcionarja. Čeprav se je v Šterntalu izčrpala, ima še zmeraj čudovito lepo telo.

Goli sedijo na tleh. Naenkrat nekdo plane proti gozdu v temo. Oficir Knoja se požene za njim. Vsi knojevc in oznovci začno stre-

ljati. Krogle nam žvižgajo nad glavami. Vržem se po tleh. Oficir Knoja, zadet od krogel, nam vsem na očeh pade ob izkopenem grobu. Zapornik pa izgine v temi gozda. Mrtvega oficirja odnesejo do tovarnjakov. Knojevc besnijo. Zapornikom, sedečim na tleh, prestrelijo noge. Ubogo nemško dekle!

Nato da knojevski oficir, v dogovoru z nami, oznovci, povelje za streljanje. Po pet jih vlačijo pred jamo in od obeh strani postrelijo z lahкими strojnícami, da padejo žrtve v jamo. Med zaporniki pa poznam Slovenca, gestapovskega raztrganca, ki je povzročil smrt mnogih partizanov in aktivistov. Tudi sam sem ga zasliševal. Pravzaprav je bil revež, pohorski kočar, ki so ga zaradi družine in drugih okoliščin prisilili k sodelovanju. Nagovori me in zaprosi, naj ga sam ustrelim. Boji se, da bi ga le ranili in še živega zakopali. Kaj hočem! Uleže se v jamo, jaz pa ga ustrelim v tilnik, da umre brez trpljenja. Madona, kam smo zašli z našim skojevstvom, partizanstvom in osvoboditvijo! Serijsko streljanje se nadaljuje. Po pet golih teles pred jamo. Ker imajo prestreljene noge, jih zvlečejo pred jamo, potem mečejo vanjo in nato ustrelijo. Tudi mlado nemško dekle izgine v jami.«

In kje sta tu Mitja Ribičič in Martin Štorgelj, bo kdo vprašal? Povsod! **D**

